

зусилля на просуванні європейських брендів серед молоді шляхом активного використання соціальних мереж, лідерів думок, нативної реклами, а також участі у молодіжних культурних і освітніх ініціативах. Органам державної влади рекомендовано забезпечити сприятливі умови для імпорту стратегічно важливих категорій харчової продукції та водночас стимулювати модернізацію вітчизняного виробництва відповідно до сучасних споживчих вимог.

Список використаних джерел

1. Окландер М. А., Яшкіна О. І., Чукурна О. П., Кірносова М. В. Маркетингові технології економічного зростання : монографія. Одеса : Астропринт, 2012. 376 с.
2. Сахневич І. С. Поведінка споживача : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 238 с.
3. Kotler P., Keller K. Marketing Management : 15th ed. Harlow : Pearson Education Limited, 2016. 832 p.
4. Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2024 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/arh_tsztt_es_2024_u.html (дата звернення: 09.04.2025).

Голопотелюк В.В.,
Студент ОПП «Економіка», 4 курс
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник: Палієнко Т.П.,
PhD з економіки, старший викладач

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Повномасштабна війна, обмеження логістичних маршрутів, руйнування промислових об'єктів та макроекономічна нестабільність істотно змінили структуру зовнішньої торгівлі України. На тлі зниження обсягів товарного експорту та посилення залежності від імпорту, особливо в енергетичному та промисловому секторах, дедалі більшої ваги набуває експорт послуг – зокрема IT, транспортних і ділових – як більш гнучкий сегмент, що здатний частково компенсувати втрати у виробничій сфері. Аналіз динаміки та структури експорту послуг дозволяє краще зрозуміти потенціал цієї сфери в умовах обмежених фізичних ресурсів і високих ризиків, а також формувати політику, що сприятиме диверсифікації джерел надходжень і стабілізації зовнішньоекономічної діяльності.

В умовах багаторівневої кризи традиційні механізми підтримки зовнішньої торгівлі втрачають ефективність, що потребує оновлення підходів, зокрема через розвиток сектору послуг як одного з драйверів експортного потенціалу.

Основні завдання полягають у наступному:

- проаналізувати стан зовнішньої торгівлі послугами України у кризовий період;
- визначити основні бар'єри для розвитку експорту послуг;
- виявити можливості адаптації та зростання в нових умовах, розробити рекомендації щодо посилення торговельної спроможності держави через підтримку експортоорієнтованих послуг і нових форм взаємодії з зовнішніми ринками.

Зовнішня торгівля традиційно була одним з основних драйверів економічного зростання України. Проте в умовах війни, деструкції логістики, порушення виробничих ланцюгів та зовнішньополітичної турбулентності її роль та структура істотно змінилися.

Сучасний стан зовнішньої торгівлі України визначається сукупністю як довготривалих, так і кризових чинників. Однією з найгостріших проблем є фізичне руйнування критичної інфраструктури – морських портів, логістичних центрів, елеваторів, залізничних вузлів. Втрата

контролю над частиною територій призвела до зменшення обсягів вантажоперевезень, унеможливлення стабільного експорту продукції, особливо зерна, металу, хімії [1, с. 54-55].

На цьому тлі особливої ваги набуває не лише відновлення товарного експорту, а й зростання частки експорту послуг, які демонструють більшу адаптивність до кризових умов і можуть відігравати все важливішу роль у підтриманні валютних надходжень та торговельного балансу країни.

Рис. 1. Річні обсяги експорту та імпорту послуг України, 2010-2023 рр., млрд дол. США
Джерело: створено автором на основі [2]

У період 2010–2013 років експорт послуг України залишався на стабільному рівні – 14,1-14,2 млрд доларів США – при відносно помірному імпорті, що сприяло формуванню значного позитивного сальдо.

Починаючи з 2014 року, внаслідок анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі, експорт послуг скоротився до 11,5 млрд, а в 2015 році – до 9,7 млрд доларів США. У 2015-2018 роках спостерігалася відносна стабілізація обсягів, однак без істотного зростання, що відображає втрату частини традиційних ринків і зміну структури на користь ІТ-послуг.

Значне зростання у 2019 році до 15,7 млрд доларів було зумовлене розвитком експорту ІТ та телекомунікаційних послуг, які поступово ставали новим драйвером. Проте вже у 2020-2021 роках показники знову знизилися, зокрема в умовах пандемії та обмежень на міжнародні перевезення.

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році експорт скоротився до 9,2 млрд доларів США, а імпорт – до 3,0 млрд, демонструючи загальне падіння зовнішньоекономічної активності. У 2023 році експорт залишився майже на тому ж рівні – 9,0 млрд доларів, хоча імпорт суттєво зріс до 5,4 млрд, що частково відображає зростання попиту на зовнішні послуги, зокрема у сфері безпеки, логістики та ІТ.

Варто зазначити, що у відсотковому вимірі з початком повномасштабного вторгнення експорт послуг зменшився на 28,3% у 2022 році, в той час як експорт багатьох товарних груп зазнав значно суттєвіших скорочень: експорт недорогоцінних металів впав на 62,5%.

Зважаючи на те, що сфера послуг виявилася стійкішою до воєнних викликів, важливо не лише оцінити її загальну динаміку, а й розібратися, які саме види послуг забезпечують цю стійкість. Структурний аналіз експорту дозволяє побачити, які напрями залишаються основними, а які, навпаки, втратили позиції – це дає підстави говорити про зміни в пріоритетах і можливості для подальшого розвитку.

Аналіз структури експорту послуг України у 2021–2023 роках свідчить про збереження домінування трьох основних категорій: ІТ-послуг, транспортних і ділових послуг. Попри загальне скорочення обсягів, ІТ-сектор продовжував забезпечувати найбільшу частку валютних надходжень: у 2021 році він становив понад 40% загального експорту послуг, а в 2023 – майже 38%. Це свідчить про відносну стійкість галузі, хоча скорочення обсягів з 5,3 млрд до 3,4 млрд

доларів США демонструє чутливість до загального економічного середовища та релокації фахівців за кордон.

Таблиця 1

Структура експорту послуг за видами, 2021-2023 рр.

Тип послуги	2021		2022		2023	
	Сума експорту, млн дол. США	% до загального обсягу експорту послуг	Сума експорту, млн дол. США	У % до загального обсягу експорту послуг	Сума експорту, млн дол. США	У % до загального обсягу експорту послуг
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	5 314,7	40,4%	3 712,9	40,5%	3 377,4	37,6%
Транспортні послуги	3 856,6	29,3%	2 963,2	32,3%	3 183,1	35,4%
Ділові послуги	1 437,3	10,9%	1 026,0	11,2%	1 006,5	11,2%
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	1 528,0	11,6%	921,9	10,1%	801,1	8,9%
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	91,9	0,7%	162,4	1,8%	255,8	2,8%
Інше	928,0	7,1%	379,5	4,1%	368,1	4,1%

Джерело: створено автором на основі [3]

Натомість транспортні послуги, попри втрату доступу до традиційних маршрутів і обмеження портової інфраструктури, зберегли динаміку зростання: з 2,96 млрд у 2022 році до 3,18 млрд доларів США у 2023 році, підвищивши свою частку з 32,3% до 35,4%. Це може бути зумовлено активізацією наземної логістики, зокрема через західний кордон, а також поступовою адаптацією логістичних операторів до нових умов.

Ділові послуги залишаються відносно стабільними в абсолютних показниках та частці – близько 11% загального обсягу, тоді як послуги з переробки матеріальних ресурсів поступово скорочуються, що відображає загальне падіння виробничої активності. Зростання експорту фінансових послуг – з 91,9 млн доларів США у 2021 році до 255,8 млн у 2023 році – свідчить про розширення цифрових фінансових сервісів, хоча їхня роль у загальній структурі все ще незначна.

Основними бар'єрами для розвитку експорту послуг з України залишаються нерозвинена інфраструктура, обмежений доступ до міжнародних ринків, нестабільність регуляторного середовища та високий рівень податкового навантаження. До цього додаються складнощі з міжнародним визнанням кваліфікацій, брак фінансових інструментів для підтримки експортерів, а також обмежена цифровізація державних сервісів, що ускладнює взаємодію бізнесу з владою. Важливою проблемою залишається також низький рівень обізнаності компаній про можливості виходу на зовнішні ринки.

Експорт ІТ-послуг – найбільший за обсягом у структурі експорту послуг України, стикається з низкою серйозних викликів, серед яких одними з найактуальніших є нестача висококваліфікованих фахівців, що ускладнює нарощування виробничих потужностей та забезпечення стабільної якості послуг, а також вплив глобальних економічних коливань, які створюють додаткову невизначеність для бізнесу. Ситуацію ускладнює й потреба у створенні сприятливішого бізнес-клімату та модернізації ІТ-інфраструктури, адже без цього неможливо забезпечити конкурентоспроможність у жорстких умовах міжнародної конкуренції, що вимагає постійного вдосконалення якості, гнучкості та швидкості надання послуг. Значна залежність галузі від аутсорсингових моделей обмежує її інноваційний потенціал, а труднощі з виходом на

нові ринки суттєво стримують динаміку зростання. На цьому тлі дедалі більшої ваги набувають питання кібербезпеки та захисту персональних даних, які потребують системного вирішення [4, с. 187-193].

В умовах посилення глобальної конкуренції, нестабільності міжнародних ринків та динамічного розвитку цифрових технологій основним завданням державної політики стає посилення спроможності України адаптуватися до нових викликів і максимально реалізувати потенціал експорту послуг. Підвищення торговельної конкурентоспроможності вимагає комплексного підходу, що охоплює розвиток секторів із високою доданою вартістю, таких як інформаційні технології, освітні, інженерні та креативні послуги. Для забезпечення зростання у цих напрямках необхідне удосконалення регуляторної бази, гармонізація стандартів із міжнародними вимогами, а також посилення інституційної спроможності органів, відповідальних за експортну політику. Водночас доцільним є пошук нових форматів інтеграції до світової економіки – зокрема, через поглиблення спеціалізації в міжнародному розподілі праці, розширення участі у міжнародних проєктах та платформах, які передбачають спільну розробку і надання послуг, обмін технологіями, знаннями та управлінськими підходами. Такі підходи дозволяють не лише посилити позиції України на світовому ринку послуг, а й забезпечити довгострокову стійкість економіки в умовах зовнішньої нестабільності та структурних трансформацій глобального середовища.

Список використаних джерел

1. Ксендзук В. В., Власюк Т. О., Сергієнко І. Г. Оцінка впливу наслідків війни на розвиток зовнішньої торгівлі товарами на урбанізованих територіях України. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 3(105). С. 51–58. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-3\(105\)-51-58](https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-51-58) (дата звернення: 11.04.2025).
2. Державна служба статистики. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами. 2025. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба статистики. Структура зовнішньої торгівлі послугами за видами. 2025. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Каскевич, В. М. Export of information technology services: opportunities and challenges. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law* (41). 2024, с. 185-194. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1220>

Грек Т.Г.,

студентка ОПП «Економіка», 3 курс,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Науковий керівник: Палієнко Т.П.,

PhD з економіки, старший викладач

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ КРИЗИ

У сучасних умовах глобальної нестабільності, можемо стверджувати, що світ знаходиться в стані кризи «революційної передумови» переходу до нового економічного циклу, так званої Третьої Хвилі [2], що стимулює до пошуку нового погляду на кризові явища.

З китайської слово «криза» – це набір з символів, що поєднують в собі два основні значення, які перекладаються як «загроза» та «можливість», що насправді яскраво відображає саму суть кризи [11]. Фактично, це точка різкої та масштабної зміни, яка потребує негайних дій та прийняття рішень, адже може спричинити занепад або стати джерелом для стрімкого розвитку, як в масштабах підприємства, так і в масштабах країни чи міжнародного економічного світу [11].

Зі зміною звичної нам парадигми, накопичення багатства, за рахунок збільшення виробництва та використання наявних ресурсів, перестає бути ефективним для розвитку країн. Тож, у пошуках нових методів зросту сучасні економісти все частіше звертаються до інновацій.